

Landskap: *Småland och gäst* Upptecknare: *Anna Lvanberg, Huskvarna*
 Härad: *Dixen* *fr. Skane* Berättare: *olika personer; se uppt. bladen*
 Socken: " Berättarens yrke: *baksida*
 Uppteckningsår: *1962-1963* Född år _____ i _____

Det späda barnets klädsel och vård. s. 1-78. *m. m.*

LuF 97

(teckn. sid. 70-75;
foton sid. 76-78; tills. 7 st.)

Obs!

Käraden och socknen på baksidan
av uppt.-bladen bör kontrolleras,
eftersom upptecknarens ortsuppgifter
inte alltid stämmer. Skriv endast på denna sida.

Spådbarns utstyrelsen bestod av två, minst, eller flera vadderade mössor, blomliga, rutiga eller enfärgade vadderade, med band att knyta om hakan. Ofta var mössan försedd med en högröd repp, till en flicka och en klerblå till en pojke (Bommatorpet i Bankeryd.) Här nedan är sammanf. av olika berättelser; Vista, mest Skärstad
 Fyra ^{minsta} till sex skjortor, två - fyra navelbindor, ^{a. Andersson}
 till dussin - två dussin skjärklappor, som man oftast sydde eller klippte av vad som helst mjukt tyg.

Den lilla blöjan kunde vara av till ee. utslitna skjortryggas. Den ^{mest, dock av slitna lakan} stora blöjan av ~~oppstikt~~ senare flanel, frotte, sex stycken. fyra st. höjor. Manteln, tejäll, kallades den för: Skåne-Tranås traken. Kunde man klara sig med tre stycken, men borde vara fyra. allra minsta ^{tre} ~~tre~~ st. lindor. ^(list på Skånska) annars fyra. Dessa var ofta virkade eller stickade. Röd-vit - chackrutiga ^{litenande dyptyg linne} ~~vit~~ med röda kanter. eller natur vitt ylle - linne. bandkantat. mått enl. teckn.

Luf 97

Det var det allra nödvändigaste antalet småbarns
plagg. Släkt och faddras brukade skänka sedan
mössor och små plagg som tillställ, ty man
skulle alltid ha något med sig till den lille.

I Lommaryds trakten, Norra Vedbo härad, säger man
att annars "tar barnet mössan av mig". (eller
hatten) Man hade också en haklapp, men vardetön krage på
skjortan, eller lös krage, var det ej tvungnet med haklapp.
Den lilla yllekleken som allra sist lades
om fötterna och fästes under det sista
varvet av linnekan, kunde ^{ev.} utslutas, beroende
på hur varmt övertäcke man hade i vagnen.

Man använde inga nålar till att fästa kläderna.
utan band. Kläderna var lika till pojkar och flickor.

Till dopet kunde man ha en finare linda, som
man sparsade och hade bara då en lite finare
skjorta med spets. Man tog ej ut små barn i
så fall, om de måste, sveptes de i schalar.

Man anser, att för följdes strängt föregående släkt-
leds

Traditioner med spädbarns kläderna, och de användes
i flera generationer tills de var helt utslitna.
De tvättades aldrig med stortvätten eller byken.
I den stora spisen var två krokar inmurade.
på dessa sattes en snöre på kvällen och man
hängde småbarns plaggen där, över glöden till tork
under natten, då man ej kunde torka ute. De
hängde kanske ute först, det glömde jag att fråga.
(Bommarörpet) Dopdräkten lånades oftast. Även i nödfall
lånade man småbarns kläder. Namn på dopdräkten
anser man är nyare sed, detta hörde man ej talas
om för. Spädbarns kläderna utbyttes efter hand
som barnet växte och ersattes med andra
kläder. Triöjan blev snart förliten, ^{De var lindade en sex gränade och länge} skjortan var
ofta så stor att de kunde ha den lite längre.
Blöjan behövde de ha som beskrift en tid till.
och den lilla ylle kluten bands ofta om magen
senare. En ombindad femöring eller hornfemöring, ^{mot navelbräck} om naveln ville
gå öppn.

Skjortan.

Den första, skulle vara sliten, inte något värd, ty den hade barnet på sig i tre dagar, varefter den slängdes på elden och brändes öyns.

Till puder användes maskmjöl som finns i trästockar och i gamla möbler. Det var som damm, man gick ut i skogen och samlade sådant. ^{vid skallbor} (Jag frågar ber. Svensson s. 72 i färstap, vad han vet om detta.) "Hon menade väl 'meklen', säger Svensson. Klipprisetts föbörre, den plockade man på hösten, det tyckte vi pojkar var så roligt att plocka de hårda borrar. De torkade och sprack sönder, och mjölet tömdes i en flaska:

"Ta fram nekta flaskan, så vi nekta na lite (om systern Frida) och så gå mor si för grannkärringar: 'de e vaar me flickor än pojkar.'" (att hålla dem helat skinnat)

Om maskmjöl, se även vad min syster säger ~~säger~~ på annat ställe.

Barnhöjorna syddes av en tygsort, som
kallades för upphöjt. Till detta tyg, som
de värde själva, morarna, hade de tre solvakäppar.
Färgen var oftast röd med vitt på avrigsidan. alltså
den vita varpen. Eller också klart blått och vitt.
Den blå färgen skulle ju vara för en pojke, men
man använde, som man hade.

Tyget var mjukt som flanell. och starkt, höll i
många generationer. Samma tygsort användes
i karlarnas underhöjor och kvinnornas livstygke.
Det var innan kitiäns genombröt och innan flanellen.

Barnhöjor och skjortor syddes utan sömmar på
axlarna. De kunde skava. Men det var också
av sparsamhets skäl. Den knepiga skärningen
gjorde att det inte blev något tygspill.

alla sömmar lades åt kätan eller också användes
krantband. 'Linnat', 'klufarna' skulle helst vara
av slitet tyg, i värje fall tvättat några gånger.

Man tog efter de 'finare'. När drottningen
var på Hoks herrgård gav hon presenter till
den kvinnliga personalen. Till exempel,
'Lintyg' eller daglinne, som det heter.

Det var en torparhärring, Maja på Lyckan,
hon var s. k. barnmorster eller rättare, hjälpe,
barnmorster hade de inte då på allmoget i Sverig.

Maja hon var med örnad, och hon lånade
ber. mors linne som drottningen skänkt, för att
klippa av mönstret och så göra liknande till
sig och till dem som gick hos. Ber. mor
var piga på herrgården, kökspiga. Efter som Maja på
Lyckan levde på den tid, då Karlarna blev inkallade
för att 'stå bock', det betyder väl egentligen 'stå pall'.
— en vapdrings rikt, ögn i Sverig enligt lokal berättelse —
skall jag berätta en historia om hur en Karl först varit inne
hos huskne som fått en liten, och sen gått ut på logen till
frökningen. Maja ropade in honom, ty "de kommer en te." Medan
hon springer in, skriker han: "De kommer en te, De kommer en till, en till
en till, en till.
De kommer en te.."

Dopklämmingar eller påsar.

I hem byggd för. tidskrift 1950 från Hultsarna,
finns den doppåsen fotograferad, som finns
på museet i Hultsarna.

Den är från Olmstad, sydd 1796.

En doppåse finns hos dir. G. Bergenstråhle. Hultsarna
med utsökta broderier och av verklig
karaktär, kan man säga, de många rosettorna
är bortklippna nu, bägge är fotograf till H. museet.

En annorlunda, är doppåsen färdig inmurad
vid murstocken i det gamla böningshuset i
Råby Gästgivare gård i Skärstad, där målningarna
av den gamla kyrkan påträffats.

Dopdräkten lär ej vara fotograferad till
museum, vad man vet, men skall
i sinom tid skänkas till hem b. för. i

Skärstad, då den färdig lokal ordnad.

Vad vet vi? Kanske ingen dopdräkt alls, utan en dopklämming.

Dopdräkten är elegant på ett annat sätt än
Ölmstadpösen, och eftersom man inget vet bestämt,
skriver jag vad min berättare fru Agnes Andersson
anser, och så mina egna iakttagelser. Att denna
pöse varit förebild till Ölmstadpösen, trots dess
ansenliga ålder. Att pösen skulits i från Skärstad
kyrka och lagts vid skorstenen i Råby gästgäver-
gård - folkto, något barn som ej ^{vetat} leva, och man
hade den helgade dopdräkten på det, och så
merade man in sjukdomen. Rabalder kring
den, saknade dräkten (samt skulle till) Lee.
Ivanberg ^{Ölmstad} finner denna åsikt sannolik, ty sånt
gjorde man vid sjukdomar för.

Att dräkten hört till kyrkan och lagts om
barnen som döptes, att den förvarats där, från
början skänkt av någon ständs person.

Det hyckta mönstret ^{på fransstycket} är gammalt enl. berättaren
^{liknande} som mönster på stockar och rester av den gamla

Kyrkan. och jag vill kalla färgen för kyrkeblå.

Den lilla svarta ~~eller blå~~ silkeblomman under hakan, som svar mot den övriga lilla prydnaden i pastellfärger, kan vara en hint åt kyrkan, kanske ersättning för ett tidigare märke, som fallit av.

Dräkten kan ha skulpts i samband med restaureringen av den gamla kyrkan, eller närmare ombyggnaden på 1820 talet — På 1840 talet blev Olmstad präst särskilt flitigt använd. ^{skulen} Eller vid den tiden. Man vet inget om detta förhållande.

Dräkten är en beprydd serviett av vackert vävd stoff av linne, randig och med knytband. I äldre tid, uppg. är ifrån en gammal kvinna som bodde i ^{under spåren av en kronoboställe, förskäddt till toget} Drävseryd i Olmstad, eller kanske det hörde till Skärstad då, på en topt dö. Hon var född på 1860 talet och hon har sutit om för min berättelse, att då barnen skulle döpas, man höljde in dem i fällor och schalen för kylans skull, om det var vinter, och i kyrkan

knöt man om dopbarnet en serviett, som på
teckningen. De fattiga hade ej råd att ha någon
fin dopklänning eller betala för att få låna av någon
som hade en sådan. / Det ^{var} rätt och billigt att
kyrkan hade en serviett att lägga på barnet, vid
inträdet i kyrkan. /

Skilt fram på servietten är någon vadderad och över
ett vitt tyg av gasvävnad övertyckt med
blå mönster i slingor. fem rader av henna spetsar
på bredden, ^{på} med ljusst, skära, blanka sidenband.

Spetsar runt om kring fram stycket, nerevid är en spets
av tyll med ekladsmöster, kring dessa är hätt
med silkesråd, ett utsökt arbete, som fordrar fina, släta fingrar.
Fyra vita sidenrosetter vid var sida.

Skilt fram rosett vid halsen, vit. en malvafärgad
rosett, en skär ros med grönt blad, tyll, sat i mitten
av framstycket. Lite pärlor på rosen var där också.
vid kanten nerevid hänger blå vita och malvafärgade

sidan band, de hänga löst. På kanten raserid
är också två tyllrosor, skära. Och så syets
kring halsen.

Jag oräddade bestämt en tvättning av dräkten.

Alla tenn jag tog blev misslyckade. (Dräkten får lånas för foto.)
Äldre småbarnskläder har jag ej påträffat hos
mycket många hos privata, där man ej flyttat
ifrån orten, där det finns vindar, men de små
kläderna, som blivit uteslagna, de användes i generationer
tills de var slut. Blev disktrasor, eller slängdes
i lump säcken. En liten höja i traditionellt utförande
har jag skickat till Skultunen, (använd på tjergöfallet)

En annan dopdräkt av äldre typ med broderier
av metalltråd har i dagarna skänkts till
Skärstads Hembygdsförening av en lantbrukare
Aron Jansson i Edeskvarna Lyckås Gård. den har
jag ej sett ännu. Finns hos skoltjänare Linden därstädes.

Dopklänning på N: 20 Skåne Tranås.

Den är från Tjuestorp Smedstorp, och förmodligen
sydd av jagan Ola Hanssons dotter där, och skänkt till
kusinen i Skåne Tranås, vid ^{hills hennes barn.} sekelskiftet. Sen bar den
av hela systerskaran. sju. Tyvärr, det var så ytterst
sällan den togs upp ur kistan i 'fiskehuset', så min
rekonstruktion av den samma kan vara bristfällig.

Den var av lite styvt, vitt, tunt, slätt tyg. jag förmodar
att det var sockerduk. Ett veck var lagt fram, som
hölls samman av lite stela, glansiga, högröda
silke Rosetter, med saknyta. festsydda med små, glas
pärlor, bronsskiftande och i grönt, violett skiftande. Den
fönnäpptes i ryggen. Under till, skjorta med broderi krage
som lades över i halsen, och de långa ärmarna på
skjortan viktes upp över betämningsärmarna. Klänningen
var ganska kort. Mössan var av fördad flor, med smala fina spetsar
och ljusgröna, lila, högröda, små stela Rosetter runt om och
öppat kullen. Jämförelse med min skildring här, och se Olga Hanssons

till Nordiska Musici, kan ju vara intressant. Hon
är nästan tio år äldre, men båda skildrar vi en
minnesbild. Dock har jag även kontakterat den tredje
system, för att få min teckning så hel som
möjligt. Men, i den verkligt enkla och fylliga miljö,
ett litet 'kök' med kalkade väggar, såg det lilla
barnet, som skulle döpas, ut, som klippit ut en sagobok.
(med mina ögon sett.) Jag skrev: högröda rosetten,
men det är mycket troligt att varannan rosetten
var ljuslilasfärgad på klänningen.

Mössan var väl stor, en näsduk måste
läggas viken på barnets hjässa, för att fylla upp hatten.

Stor rosett vid sidan. Mössan hade funnits
föret, innan klänningen, och den var gulvit
av ålder. Men var den var kommen i från
vet jag ej. Kanske en gåva av någon bekant.

Fanns kvar till inså huggstallet, de blev väl
disktrasor sen, eller brändes opp, eller såldes.

Bädden.

Kudden var stoppad med de små, liksom
fornulls kassar, som finns på en väst, som växer
i käraktig mark. Lövv kallas den eller ängsull.
Dessa plöckades och torkades.

Madrassen kunde stoppas med hackelse, agner
av vete, men i berättarens hem, och även många
andra, hade de torkad rimbunke, bräckne,
som fyllning. Till jul skulle man helst ha
nytt, helst ny balm även i de större sängarna.

En underlakan, örngott på kudden ^{bästa fall} (ofta utan
utsmyckning. I färsare hem däremot på denna
tid, var de små varen fullsydda med brode-
rier och spetsar. (Hos Renskierna i Håstarna har
jag sett sådana, som är bevarade.) - Och man tog efter, så gott man
kunde se. Ett stickat täcke eller schal, eller båda delarna,
en halsduk eller dyli. bunden över så att ej barnet föll
ur då det vaggades. Inget underlägg - innan var duken.

Man bytte på barnet så det skrek och ville ha
mat, inga bestämda tider, det blev som barnet
bestämde, tre, fyra gånger per dygn ^{om bytte, mat oftare}. ~~Var~~ Ingen
skinnlös byttes oftare. Barnet vällade om och
låg höger, vänster och på nacken, så att huvudet
blev runt och välformat. Man hade kunnit lyg över
vaggan som skydd för insekter. Barnet låg i vaggan
tills den blev för liten. Digning kallades 'pette'. Pätt-
barn, pättunge. Barnet fick ej mat med detsamma.
Modern skulle skolas - och det är nog nog, att
man tänkte att samma förhållande rådde bland
kvinnor som med kor. ~~Mjölk~~ Mjölkas kon omedelbart ren,
efter kaloningen är det stor risk för mjölkfeber.
Men barnet skulle ha annat i sig, så att tarmbecket avlägsnades,
och så bröstet sen. (ant. härom senare.) Råmjölk, kallades den
första din, inget annat namn kan man minnas. Modern skulle
dricka mycket, ölsyra, svart viburnussaft, saftsyra, mammavälling
och vila och låta barnet ~~dra~~ dra ofta om det var lite di.

Ammor.

Skimmor, som var ogifta och fick barn, tog ofta plats som ammor inne i jönsköping hos s. k. bättre familjer. I regel var det då modern eller någon släkting, som tog hand om det egna barnet, som ~~de~~ blev uppfostrat med 'flaska'. Jag har frågat många skimmor, som säger att mjölken blandades med vatten först och sedan med vetemjölsvälling. Ber. Svensson född 72, säger att man ej blandade oppr mjölken med vatten. I detta fallet kanske hans omdöme klickar. Han fick som tioåring en kort tid hjälpa till med sin lilla syster, men hon var åtminstone några månader gammal då.

Emellertid blev barnen som oppföddes med flaska ofta sjuka. Då var det alltid någon karring, (de var inte så kinkiga med det för) som tog barnet, ~~att~~ om det skulle behövas, till sina egna bröst och lugnade tills barnet sög, ty moders mjölken ansågs

som den förnämsta bot. Torparkärvingarna
i Svartredjorna och Bomma torpet bylles vid
med ungarna, när en av kärvingarna måste
gå den en mil långa vägen till Jönköping
och handla till. ex. Eller, då de var borta
på dagsverke. Och då någon liten unge stod
och skrek och var hungrig efter sin mamma,
som kanske gick på gårdarna och rävsade ell. dyg.
Så tog de hemma-varande kvinnorna upp
ungen, eller satte sig på huk och lät ungen dia,
och så blev den gla igen. Brösten räckte alltid
även till den egna ungen, som kanske en
annan gång sjölv stod och lipade.
"Ja, så var det bland torpare och backstugsittare i
Bankeryd på 1880 talet."

För mycket då, då fick något äldre barn dia, Lydnad
fordrades, men i detta fall blev ofta ~~dessa~~ barnet belönat
med en karamell, brunsockerbit eller dyl. och en
smekning. Om mjölken fogs tillvara, det var en fråga som
man ej kan svara på. Jag minns som helt liten ett
sådant tillfälle, då spottade barnet ut mjölken i ett litet
fat, och den kastades bort - far tog skålen och gick ut med
den. Moderns tillstånd inverkar på barnet genom din.
Genom chockbehandling kunde man bota skriket,
som var en sjukdom hos barn. ^{Exempel} på detta
har jag berättat till ^{i samband med ett uttåg till J. G. A. - Kuriren -} Nordiska Museet och hur man
botade onormalt lång sängvårdning. Om barnet
skrek och var oroligt kunde modern känna det i
brösten, det säger man ännu, men det har ju
en mycket naturlig förklaring. Bestämda tider
för digivning är senare tid, som var först slog igenom
i slutet på tjugotalet, häromkring. Barnet fick mat
då det ville ha själv ^{om modern var tillstades.} Just när barnet blev, blev det

lite längre emellan och till slut sov det hela
natten om det var friskt. Och så bytte man ut,
eller rättare, gav man mat jämte skorpvälling,
m. m. ^{och så bröket efter.} Om ett nytt barn väntades, fick avvänjningen
pröskyndas, då fäste man här skinn. (berättare Karin Näl
Skärstad född 1903) Vanligare var pot., senap, smus.
och så "uoch, hia, mi" till barnet. Samma berättare
talar om hur hon var på ett husförhör på Klåben, ett
litet ställe i Älmstad eller kanske Skärstad, där var en
mor med sin lille 'Lörre', han var så fin i Sammet-
kostym, men var lite orolig tills han hittade en liten
grall den tog han fram till mamman. "Sätt dig här
nu, så jag får gatta," sa pojken. Det var 1917-18 eller så.
Det blev lite skvut, men pojken fick ju se att han ville.

Ell en gång avvant barn fick under inga förhållande böja
dia igen. Ja, varför? Flaskbarn sa' man i Skåne att de
var blekfisar därför att de var lite tunt 'blåaktiga'.
Behållande di hinder an ordning ^{till} djuren, ingen tror

eller vet, att man haft sådana. En laska, en
ko och vilket djur som helst är kompetent nog
att hålla sin unge ifrån sig när hon ej vill
ge di längre. Man tuggade födan åt barnet, den
som skötte det, någon som hade tänder, det kunde
vara husfadern, om inte modern hade tänder.

Men oftast var det modern, och den stoppades från mun
till mun. I extrema fall läs om 'Byggesa' ^{sidan 26} och hennes
son. Om gästolar och dyl. har jag berättat förut -
Lillen och Lillan, var vanligaste smeknamn här.
men det kunde också låta som i Bom matorpet där
ber. Svensson är född, och minns sin mor på 80 talet sucka:

"Om har så mycket besvär av di skitunge,
ligger där och skriker." om ^{döttern} Frida.

Den allra första leken var väl "klappa kaka" och leken
med hår och fingrar. Även om detta, har jag väl berättat
förut till du? Utomäktenskapliga barns vård (som inte staten tog
hand om) De såldes ju till lägst bjödande, ibland var

det en fallig backstugsitare som tog ett sådant
barn för den lägsta summa socknen ville ge.

Det var Calle i Gubbagapet, som Klas i Byggei tog.
Klas var en fallig torpare med egna barn. De var inte
elaka mot Calle, men han hade så dåligt med kläder.

Det var på milliolalot. I skolan fick han gå med
gamla avlagda sköta rockar, för hade ju pojkar
sådana vid Konfirimationen. Men att ha dem i skolan
med skörten släpande på backen, bland elaka ungar.

Frida, som var berättarens syster, kom till en
stor gård Dröspelt och fick den bästa vård.

Ly hon skulle vara som deras eget barn, de
fosterföräldrarna ^{inga själva hade} hade inga själva. Det
förstås, socknen fick ändå betala hundra
kronor om året för Frida.

Fadern, han kunde hålla det en stund då bården ordnades. Sen
då barnet blev större, lyfte han upp det och visade klockan, lät det
höra på fickuret. Klippte håret. Tjätpte barnet med tåarna till. ex.

Den allra första måltiden till den nyfödde,
/ för längesen / skulle ha en svförande
verkan så att barn becket avlägsnades.

För ungefär ett hundra femton år sedan föddes
en pojke i Ölmstad, han blev sedermera
skomakare och bodde på torpet Pålshärdjan
eller 'rya' som det heter. Det låg invid Ryssbo-
torpet och var under Drivseryd. Kallades för
pälsen. Hans första måltid var lite rotmos
som man kringade i honom. Trodde att det
var därför, han blivit så stor och kraftig.

Johan kände han och var sista forparen där.

Han bar sina mällda pärlor på ryggen, liksom
forparen i Skrällerberg, det kunde vara en halv hundra,
en förtio, femtio kg, ner till vatten kvarnen i Alboga
och dit var det en fyra kilometer att gå.

Edla berättade Axel Lvanberg, att man talade om i Ölmstad
för, annars är ber. A. Andersson Pålshärdjan ^{i Drivseryd} ^{berättat} hade talat om det.

Det allra sista av drickat sparades också till
det nyfödda barnet, som ^{dess} allra första mål. Samt blod
^{den nästa tiden} stället för höstenapp, då de var kinkiga,
ej mätta tillräckligt, huggade man skorpon så
att det blev lite löst och lade i en liten
kum klut och så sög de på den och de
blev lugna och somnade. Något lite socker
lades i. Detta gavs åt tre små barn nästan
nyfödda. Har använts till inemot sekel-
skiftet och här och där även senare.
* I bergslagen Nora landsfors användes Lingon-salt för samma ändamål. ^{bes. G. Ekblad Hultskarna.}
^{här skogs-fuarne}
Det lite finare folket som var ute på kalas och sådant
lyckte det var besvärligt med den där mjölken i
brösten, enklare med flaskor, den kunde jigen
äta, lade grätklutar, (tyg av natur ull och linne)
som doppades i brännvin, även ärtor kunde användas,
över bröstet och så försvann mjölken.
Numera ha de små, bröstet, oftast en ^{mör} och mer användes ^{kött} välling.
Här eller tre man, sen flaskor.

På torpet Byggst. "August lille, vakna, du sa ha en ra!"
Byggessa skulle på aften gå i lagäm och mjölka sin
ko, men innan ^{hon gick} luggade hon bröd och lade ut på
bordet i stugan i två långa rader. Så väckte
hon sin sex-sjuårige son, som låg och
sov i soffan. Han for upp och slötk raerna
inte med kniv och gaffel, utan med munnen mot
bordet, följande graden av luggat bröd. Han var alldeles
för gammal att äta luggat mat, som var för
barn; ett-två och ända upp i treårs åldern, ^{men} och
starkt, kom en annan torparkärring in i stugan
just då, och det blev till en visa och skratt
i byn. Löjet följde pojken med ären, tills
han blev vuxen och flyttade utom socknes.

"August lille, ^{wakna} du sa ha en ra!"
Han var född ungefär 1870 ev. något tidigare.

Till andra små barn luggade man direkt och lade i barnets mun, i regel det moden
(antiken. i föregående häften)
Byggessa var hjälpe vid backstu och torparhustuss förtossningar.

97

ACC. N:R M. 16133 : 25.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Linde barnets kläder kallades tornatygg.

"Jag får lovven torna om flickan, oooo o-o-
va hon e blöter..."

Tornetygget var de så rädda om, det släts
inte ut på barnet (så att de gick med det då
det blev för litet.) utan tvättades och lades upp
i någon lås eller kista på vinden i väntan
på flera barn. Ylleduken behölls kvar. x

En och två gånger i veckan tvättades
barnet med en linmettass i armhålorna och
alla veck. Då naveln var läkt badades
barnet i en träbalja vid spisen.

en gång i veckan.

En del berättare, äldre, säger att så snart barnet
fick kotten lades alla spädbarns kläder undan.
medan de yngre berättarna uppger att kläderna
undan för undan, som barnet växte ur dem, gjordes
bort. Det förra, enligt Svensson, är nog riktigt, i äldre tid.
x ylleduken knöts sedan om någon —

Tilläg

Barnets första fröstmål.

Först på tredje dagen lät man späda barnet få
bröstei. Man ansåg att först då fanns det di.
Innan dess, om barnet var mycket kinkigt, fick det
lite svagt sockervatten, och man tog en bit
sockerdukes tyg, rätt stor, så att den inte kvävde
barnet, lade en bit bröstsocker i ^(bunt socker) tygbiten, knöt
om och doppade den i vatten, och den sög
barnet på tils det fick bröstei. Berättaren var femton
år då hon fick en syster, och fick hjälpa till lite
med att passa opp. Sockret låg i skunklädan....
Det var en skraddarfamilj och det var alla
barn. Man använde här en fin tvål till barnet,
(Selma) som ingen annan fick använda, och flickan
badades i en liten häbelja, då namnet blivit låtet.
Lindorna var dels stickade i patentstickning, av
ljusvete garn, och dels virkade med långa stolpar.
De stickade var bäst. Barnet hade armarna
lagda i kors och inlindade. Berättarens egna
barn hade armarna fria. Berättarens mor var i från
det lilla stället Gungfäll i Vireda socken.

97

ACC. N:R M. 16133: 27.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Till dopet av barnet Selma, sydde fadern, skräddaren, en extra lång dopklänning, med skär sidenrosett i halsen och skära rosetter på ärmarna. och mycket rynkor. Tyget var av tunt bomullsbygg med invävda blommor. Till de andra små flickorna sydde han till sommarens, av samma sorts bygg, sommarfin klänningar. Och dopklänningen gjordes och användes av berättarens barn. De fanns modejournaler, men berättaren anser att de då moderna kungatavlorna med familjer, gav impulser till de fina vita klänningarna som blev så moderna vid sekelstiftet. Fadern flyttade ifrån Ormestorp till Lisebo i södra Skärstad och hade sin verksamhet där sedan. I södra Skärstad hade varit lite modernare än i Norra Skärstad.

Barnets första måltid. Blod. Det var i förebyggande syfte. Ett par droppar ifrån fadern och ett par ifrån modern tvingades i barnet, för att motarbeta den fruktade fallandesjukan.

Så sent som på trettiotalet talades det i Skärstad x om sambandet mellan moder och barn vid just den sjukdomen. Något om detta tror jag att jag upptecknat för ett par år sen till Nordiska museet.

X Det var i samband med ett plötsligt fall av den sjukan; socknen och en del beklagade djupt att modern var död, hon hade kunnat bota. m. m. Här ett par andra, ej förut redtecknade. Då ^{no. 1745} Ivar-Oskar, ^(barnet) Arvid föddes. var modern så rädd: "Det blir inte riktigt", sa hon. Hon hade innan blivit skrämd av en full karl. De försökte få tag i den karlen, sen barnet kommit till, för att han skulle släppa till lite blod av sitt till barnet att

Saga i sig. Tyvärr var det för sent, Karlén
hade redan rest till Amerika, då barnet fick
ragla sig fram här i livet, som om han vore
full jämt. (Jag såg honom på trellrotaler) Nu är han vid sekter-
sjuårs åldern och är på hem vid Värnamo.

Men - nämnes bör, att fadern döps kraftigt.
Födelsemärken på ett barn ^{Hilma Jägersand Uppf. Västby.}
^(beredde en plakering till mig.)
ansågs komma då modern förelä sig under
havande skapstiden. Genom brand, skrämsel
av råttor och dylikt. vilket man tror
på ännu, (en del) och man kan få se bevis.
Exempel: En flicka ifrån Norge från trakten kring Lofoten-
öarna, berättade för mig, hur hennes mor blev skrämd ^{ungefär 1928}
då hon skulle hämta något i en bod. En mus bilade
öpp för benet på henne. Hon hajade till och tog bletsnittet
med handen för benet. När flickan föddes, var det en avlångt
hårigt märke på benet. Det har bleknat med åren, men
jag fick se märket, och man kan godt tro på historien.

Då lindebarnet ej ville suga första gången.

Har frågat m del kvinnor i Skärstad, men de ha tydligen ej känt till problem i den vägen. X

I östra Skåne, socken L. l. Olof och Skåne - Tranås och angriänsande socknar gjorde man precis som man gör med nyfödda gässlingar. Man tog lite av sin saliv på fingret förde den in i den lillas mun, som nu tungan måste svälja undan, även om det har emot. Det kallades för gäsafatt.

Tänka ^{mycket ä dock efter berättelsen i Leo.} nej, det har jag själv sett då jag var barn.)

Annars doppade man fingret i socker vatten och gjorde på samma sätt, av någon anledning ansågs det första sättet som bäst.

Jag frågar Karl Svensson ifrån Järstorp f. 72.

De tog saliv på fingret satte på väntan och lyckte ungva intill. Det gjorde mi karring me."

Men gäsafatt hade han ej hört talas om.

X Man skäms för det där med saliven, den underbara vätskan.

Man tillade nog på de nyfödda, var öronen små,
skulle de dö tidigt. allmänt talesätt i Västtrakten.
Fick de små, örsprång, även större barn kanske mest
dessa, blev de bofäde med di, mjölkat direkt
in i öronen. "Lå gjorde mor med oss", säger berättaren
(Sedan även i Skåne - Tranås då jag var barn)

Diverse seder ifrån Skärstad. Man stoppade en slant
in i kindan då barnet döptes.

Strek barnen vid dopet skulle de få vacker
sångröst. Var händerna hårt knutna då de var
nyfödda, skulle de bli rika.

En sockerbit i en klut fick barnet röra
fröstnapp åt suga på. Det var dock
av det hårda teckersockeret, de hade för.
kanske att det gick att använda av toppsocker
också. (Se också ifrån min systers anteckningar)

Di flaskan. Man tror att de haft diflaskan, som vanliga kokor med botten isatt, men ingen jag talat med minns dem. Däremot minns man den avritade flaskan, som användes på 1800-talet, i Bankeryd, i Skärstad, Vireda trakten, användes här och där in på sekelskiftet. Sen tog man vad flaskor man hade. På 1700-talet och 1800-talet användes ofta den mellanstora fyrkantiga Perstorp ättikes flaskan.

I Örkened i Skåne användes också in på sekelskiftet, den avritade flaskan av glas, och den har Karl Id i Gränna köpt på en auktion i Blekinge.

Som napp användes en linnebit, som bands över (inmars gumminappens tid.)

På 1890-talet användes i Väst trakten länge, en dem, eller lite mer, gummi ^{en napp påhådd.} slanger, med ett glasrör på mitten, där man kunde se om barnet sög. Dessa slanger blev ej populära, de var svåra att hålla ^{rena.}

Flaskebarn blev mer hudlösa än 'pattabarn', lättare förkylda. Potatismjöl har använts som guder in till trellstatat - förkiotatet. Förr hade man det i en tunn lapp hopbundet med snöre till en liten gåse, lätt att hantera. När man gjorde mjölet tunnare blev det lite klumpar, dem hade man ej ont av då mjölet var i gåse. ^{Man lade också i svåra fett, skavet limm i hudverken.} Barnet vågdes då det var nyfött med en betsmann. Barnet skötte om i moderns knä, eller i annans knä eller sköte. Vagga på dagen, på natten i moderns säng. Det har jag nog skrivit om föut. Vissat hände det att barn 'lägs' ihjäl. Och att barn låg kvävida i vaggan. Om det var en 'slarvig' moder, som folk varit nyfiken på föut, fick skvallret yllrigare näring. Det jag hört berättas, ^{om detta} är mest i från östra Skåne och nästan för nära tiden nu. En ogift pigas lilla barn låg en morgon död i sin vagn, kvävd. I Sk-Tranås i början på detta sekel. Gjivad det pratades, som det kunde för, i en avlägsen by. Det hade ej gått nått till. Husbonden, som hörde till de

'slyrande' i socknen, ville gärna ha kvar den
duktiga pigan, tog hennes parti. ryktet hystades
mer och den lilla begrovs utan några under-
sökningar. Vad jag vill komma till är, att det
ej var så noga för med det, om ett barn dog.
fast det är klart att var modern ogift så
blev hon misskänkt att hon velat bli av med
det. "mycket säkrare" ^(mindre riskfyllt) att ligga ihjäl ungen, än
att häva den i en lövhög på hösten, på våren
blev det 'herrgården' (fängelset i Jönköping) för
henne som hushållade en kort tid i Bommarby
för för" - säger berättare Svensson (antidsbild 1885 mästapida)
Jag har hört att föräldrarna gav brännvin åt
barn, doppade en sudd som de fick suga på / Svartorpi
(socken). Att man ^{även} slog i mjölkflaskan / Karl Loh Bränna
(född i Vireda) men tillfrågade kvinnor säger - inte i
mjölken. På en sudd bara, och inte i senare tid,
på detta reklet.

Sådana Kvinnor hade det varit. En gång ^{sen hon flyttat} var
borgaren och hans söner ute och plockade potatis på
herregården, eller kanske hos sig själva, fick se att de rök
ur skorsten på Bommarpet. Då hade Kvinnan lagit
sig in där, sopat och lagat Råttensvard. Liggde alltså stanna
Ner, på nader, ² över natten, på morgon gav hon sig
snufflande i väg. Till horehusen ville de ej heller ^{Kvinnorna}.

Det fanns dock några ^{karar} som lät den stamma hos
sig en liten tid, åtminstone. De där, som bodde
i någon backstuga och gjorde griskor, hornsaker, forster
m.m. och gick om kring och pälde, och så på markerade.

Det fanns ^{sådana} Barnar och andra socknar intill Jönköping.

Öfver dessa människor samlades en del, hja, som
inte var så noga på det. Och värden kunde till och
med avstå sin ² ^{at kvinnorna} säng, för en skund åtminstone:

"Ta en säck och lägg under arsen!" Kvinnan
hjälpke till att städa och baka och hon kunde få en liten
slant, men sen fick hon förstås ge sig i väg igen. ^{Byborna}
^{var ogjarna.}

ACC. N:R M. 16133:36.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I Skåne Tranås talade man om, att man hade
korkorn för, även till spädbarn och napp, som
den avitade, av skinn ev. var den sydd
av löpmagens skinn. Ber. tycker sig minnas detta.
Hornet och den nappen fanns vid 1910 talet
änkungen hos ber. farmor, eller på ^{berätt.} hennes första gästs
i Sk-Tranås. Sådana horn och nappar användes
för, också till de små lammen. (Skåne-Tranås)

Om maskmjöl som guder, har ej berättaren
hört något om, däremot gav man
kor maskmjöl, för att de skulle
bli friska.

Kanske berättare Karin Nall ^{Skåne} förvärlat
maskmjöl med rikt, ty ingen jag
kännat har något att berätta om
maskmjöl som guder till spädbarn.

Mot flen och fröstböld.

Svart, stöttad laggull doppades i söt mjölk,
och lades på bröstet.

Sen skulle en hellimmeduk läggas över.
Hellimne ansågs ha läkande verkan.

Samma kunde användas mot frostskador.

x Man skulle lägga, i rann limmet, en
klutanappabitt över, eller gråklutlar.

Det var tyg tillverkat av anfallsulle
~~samma~~ man blandat med nytt ylle.

Berättarens far och farfar var läkedomskunniga
och ofta anlitade av ords befolkningen.

I Ingelstad och Albo härad i Skånet (Lones Leos spädb. utstyrelse)
idenna ^{hakt} skulle första skjortan barnet hade på sig
vara gammal och sliten. Den brändes ej. Det slitna
skulle symbolisera, att barnets kläder i framtiden skulle vara starka
och vara länge.

Bröstböld, flen kallas det för här i Kista.
Man använde grötomslag. Effektivare än detta
var kogödsel som värmdes o^gg och lades
på bröstet. De blev mjuka och bra snart nog.
Man tog efter erfarenhet med Kor, som hade
flen, låg de så att juuret vilade på en 'mocka'
så var svulnaden nere vid den sidan som
legat på denna. Berättaren fru. Agnes Andersson i Bäby,
har ej använt det själv men vet de som gjort
det, och fått det rådet själv av gammal moster i ^{Ölmsläde.} Driveryd.
Osvikligt var också hästpudder, som köptes
på apotek användes av berättaren Karl Svenssons
hustru 1899. Han ordinerade det till sin
dotter, tjugo fem år senare, då hon fått sitt barn,
~~och~~ hon ville ej höra talas om något framt,
utan gick till doktern. /Svensson född 72 i Järstorp./
— "och det hade hon då iske behövt, men så
dumma teoärer", lyckte ber.

Skimmokrämpon.

Skummin torkades i stora knippen på vinden.

Skummingröt kokades med lite mjöl i. Då här kunde det låta: "Får koka lite gröt te kvällen, för mora e så orolig". Och kvinnan åt sin gröt och mora blev lugnare. De kallade livmodern för mora. (Berättarens mor och kummor, hennes ^{deras} generation)

På sina ställen vid Liared i Skaraborgs län, kallades bröstet för - poppen.

För att få mycket di kokades 'mammvälling' av vatten och vetemjöl, socker och lite mjölk, som de 'sålade i sej'. Man sålar i sej välling, men gårar i sej brännvin. —

— "och det gula brännvinet de hade för var ont som jassen. I Västra Kärn," —
(det får jag berätta på annat ställe)

Navelsträngen togs vara på, lades och gömdes
i glas, ty om barnet skulle få fallandesjuka
^{senare} tog man en bit av navelsträngen och gav
det att äta och så blev det bra igen.

Vid svårt ^{ammars brändes den på elden} navelbräck eller när vid naveln,
tog man bort gulan ur två hårdkokta ägg.

Smulade sönder dem i en liten stekpanna,
rörde i dem så att det ej smeddes, och till slut
blev det olja av gulorna. Det blev en halv liten
äggkopps av två gulor. Och naveln smordes, rivet
linne lades på, det rivna linnet ansågs ha läkande
inverkan mera än bomull. Det medlet med äggulan
har använts ²in i senare tid. Berättaren har använt
det till sina egna barn.

Om barnet fick rev i buken, doppades en klet i ²hon. a. Andersson
brännvin och stackes i munnen på det, "ungen
som hade burns". Eller om det bara var kinkigt tog
mamma en klunk brännvin, och lät barnet dricka. ²Theresson
²Husterna

Späd barns sjukdomar.

Det fanns skydds medel mot dessa. I Hjälmseryds socken brukade små barn ha benskärvar, lagda på kyrkogården, i en liten påse om halsen. ^{berättarens mormors utsagor} Den skyddade mot 'skärvan', engelska sjukken. ännu kol innanför ^{lindan} ~~skärva~~ skyddade. Eksen och mjölkstear var besvärligt. För dessa åkommer användes salvor, som talar härringa eller finstear kokade ihop. (I Skåne kokades mjölk och libstickan - losticka ihop. det var egentligen de exempel jag vet för älvabläst eller hylleblest, men var exen.) Små barn tvålades med nyosilad mjölk. Vid förkylning lade man smör på en linneklapp och lade på bröstet. Har använts både i östra Skåne och i denna trakt. Ett medel mot utslag eller stear, som använts i Ondsunda ungefär på 1900 talets början var detta. Man skulle ha vatten i en molströmsrinnande bäck,

Sända ett par tändstickor, svavel över vattnet
och lägga i det. tvätta barnet, och sen ta vattnet
och slänga ut det i bäcken igen - med storm.

Gamla Kärvingar här i Hestkvarna som hade onda
fötter gingo för - (exempel ifrån början av detta sekel)
ner till Vättern efter vatten att tvätta dem i.
De trodde att det vattnet hade läkande inverkan.

Slaget - landslaget var man riktigt rädd för.
Barnet vände ut och in på ögonen och fick
kramp. Det fanns slagvatten att köpa på
apoteken. andra medel har jag nog berättat om
i föregående uppgift. Man skulle grida med
fingeret här på tandköttet, och barnet skulle
ha en violot att bita i, enl. min svärmor.
Helga Lvanberg född 1868 i Gränna.

Om barnet var mycket tuddöst skulle det helt
svegas i kum, slitet, strapat eller gnuggat hellinne
(Frida i Bommatörpet) ber. Svensson. f. 1872.

Twål. Nej, inte till späda barn. Twålar i
vita och rödfläckiga stänger användes mycket
eller vanligt i forpar och backstug och småbonde
hemmen för. Till de små hade man bara
ljumt vatten. Någon sorts olja ibland, gred man
i huvudet. En liten lapp att tvätta med.

Bada, fick även den lille på julafton, ja
^{bland backstugor och klassen.} och de, allra först. ^{när det badades, inte allmänt på 80-talet.} Man var så rädd
annars att naveln skulle bli blöt. I flera månader

var man rädd om naveln, och magen
för övrigt, att inte magen skulle bli
kall. Dessutom hade man ofta längt
att gå efter vatten, fast detta kanske
ej var huvudorsaken. Först insåg detta
rekel blev det allmänt, att den lille skulle
badas och att man kunde ha en mild
twåll. En tvålbit användes gynn i stotgängen
om barnet hade hård avföring. Samma ^{sätt} användes i Sk-Frans.

I Bommatrypet sjöngs även visan om doktorn.
som kommer in och frågar efter det sjuka
barnet: "Inte här, inte här, öppna på, öppna på"
för ^{barnet} det sjuka." och så vidare med ryssande
med ungen. En variant är ju den kända
ifrån Skåne: "Får han stå på loen och frösten,
då klockaren kommer in till den ryssande modern
sjunger hon detta svar, o. s. v. med ryssan lull
ryssan lull. ^{väl} för att han gick så grovt kan får sova".
Jon Blund visan sjöng mor så här:

Först var det Jäspen, liten dräng
han stannar stilla vid sin säng,
och skäcker sig en smula.

Om blott han holle man igen,
han vore riktigt vacker.

Gån gapa plår och det är så ful vana

Sen kommer Jon Blund, han kommer allra sist
den gode barnavännen. / Ber. sjunga med en innerlig värm.

Vaggevisan i Bomma torpet.

Mor sjöng denna: Beräkaren sjunger den för mig (så kan man ej
sjunga 1962) Tulleri, Tulleri locka horn

alla getterna gå på mon.

Lå när som broketa Bälta,

Hon e hemma o ligger i sätta.

Hon sjöng också: Stackars du, som liten är du har —

Vaggan stod på vintern nära gruvan eller håden.
och, det vaggades mycket.

Hon sjöng glatt: Jag e så hjärtans gla: da
för höken har ställt ruina höror.

Men även roliga ramsor, man hörde dem, och rätt vad det
var kunde man dem utan till. Men har ej hört denna sen
mor dog 1882, säger ber. Ramsan rades på skämt till de omä:

ber. mor | Den som mycket äter, han mycket skiter

kunde | det ger precis ej, så stora meriter,

ej läsa. | Skriv bakom dörra (dörrsen) ^{tejsso} skrivarens i köva.

förseglat med becke (egenligen bek) du kärmer väl inek.
/mig/

Vaggrisa i Romelsjö, Öggestorp. 1888.

Ungen låg i vaggan, gnallde och gegade.

Moran: "Lägg di ner, lägg di, ligg inte där och kitta stort, lägg di ner och sova, så sa ja sjunga för di."

Och den galten har fyra fötter, och när han går, så blir han trötter (och detta, om och om igen)

Det var tråkigt att höra, ty moran kunde ej sjunga, men till slut somnade ju ungen. (dotterbarnet)

Annars då barnet var ^{trött} uppe sjöngs, rida ranta, vart ska vi rida, rida ska och pia. Den har sjungits allomant här, som i Skåne. Även andra rida rantavisor sjöngs.

Och som vaggrisa: ^{allmän för i Västaholmen} Stacks du som liten är —

Och: Fågeln sitter upp på sin gren, sjunges en lustiger visa, kära mor giv barnet bröd, och lite stryka utav kiset o. s. v. Dessa visor sjöngs också i Gränna trakten.

Dotterbarnet låg hos dottern i drängkammaren där husets ^{utvaka} barn och anställda lägo alla om nätterna.

Vaggvisa i berättarens hem i Håk.

Stråkan står på kyrketak, / och den vanliga
Bellmans melodien.

"Mor sjöng också om långskanken, förlungen
i vaggan / i brist på barn lade modern en förlunge
i vaggan. "Vyssa, vyssa långskanken min."

Berättarens mor sjöng också: Skackars du som liten är, du får gå:
gåror, påskorna bli fulla av snö och ögonen fulla av tårar.

I berättarens eget hem sjöng hon bland andra:

När lillan i vaggan hörs skrika

i högsta och gälla diskant, var finns nu den
fröskvillan? Lägga henne bara till bröstet, de r de hon
så gärna vill ha. (Jag för min del, tycker att detta är en sällsynt visa)

Och denna friarvisa blev också vaggvisa ibland:

"Om du ska ut och fria, så skaffa inte en fröken,
utan en griga, den ska du ta till din vän

Ja, akta dig du för den, ja akta dig du för den

akta dig för den." / i ber. barns hem, ^{sjunga} Hilde Tegnér visor.

Vaggvisa i Västergötland.

Det är berättarens mor, som sjöng dessa, samt andra.
X Ro, ro till fiskes kås, efter den gamla kända
Bellmans melodien.

Och hon sjöng denna visa, som vaggvisa. (en sövande
melodi): "Jag hade en man för femton år

Jag tror det är han som framför mig står.

Ja, visst är det jag, som framför dig står.

Den äldste sonen har jag med mej

Sen reser jag bort och lämnar dej." (En soldats hemkomst.)

Och denna: Det satt en kräka på lagårdstaket

och sjöng så fula visor

Om inte lillen är snäll i kväll

får han smaka på riset. (Bellmans mel.)

Aftonbönen var: Gud som haver.

X Jag skrev fel. Ro, ro till Fiskeskär, sjöngs ej i detta hem, utan
det var på ett ställe i Norrland, den som berättade det, var med då jag
folade med berättaren.

ACC. N:R M. 16133:49.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vaggvisan om Millmans ohögna kushue, sjöng
berättarens mor för sina barn. (Hon dog 1882)

Millman var en visfigur, som var lokaliserad till
Bymarken i Fönköping, ^{där det fanns kvarn.} Han var mjölnare där.

Hustuen hade en älskare: "när en stubbrost
låg på lakei, då är skägget (Millman) vakat."

När älskaren 'bunkade', så sjöng den
falska hustuen högt till svar allt medan
hon ryssar sin unge och vaggas.

Kom te mej i måra ställe,

Kom innan barnen gal.

/ Då är Millman botte /
i kvarn och mal.

Då är Millman botte, ryss, ryss Kom då in,
ryss, ryss Kom då in, Kom då in.

Ryss, ryss Kom då in. (medan Millman låg i sängen.)

Det finns ännu en vers, som berättaren glömt bort, men
det är något visst med de gamlas visor & melodierna.

Vaggvisan i Myrakulla i Örkened.

f. ung. 1827 Mormor sjöng denna:

Lille Karl sov sött i fädd, tids nog får du vakna.

Tids nog se den onda tid och dess gälla smaka
och Mor sjöng:

Ni alla små fåglar, var ämnar ni er?

Till främmande länder me står vårt begär.

Så flögo de alla, men gossen stod kvar.

I Omdalsunda i Östra Skåne sjöngs hos en soldatfamilj;
slutet av förra seklet ofta denna skillingtyckvisa
som vaggvisa: Det var en gång i min ungdom

en stilig militär, han älskade Hågens Stå-arna
hon var så jäkla kär, i sin yra. - - -

Nu sitter Hågens Starna och sjunger så så kär,

ja vys, vys, vys du li-ille din för va militär -
i sin ungdom. (eller yra)

Och från samma trakt: Vi vi, vi vita svin, som såad ^{bag} ² ~~gj~~ gjärd...

Den vanligaste vaggvisan, i många varianter, och
på många platser, åtminstone i södra Sverige
är vaggvisan, som i Skåne - Tranås, sjöngs
så här:

Vysa, vysa litet barn, förtjåna mej en kaga.
Kan jag inte kagan få
skall jag låta vaggan stå och låta barnet
gråta.

På Hökensås sjöng man på tjugotalet: (på torpet)
Byssan full, koka kyllen full,
alternativt: göra bytorna full
och så vidare i burlesk stil.

Där sjöngs också den gamla visan där man körde
med ekorrarna, alltså den bekända visan

Numera sjunges ej sådana visor.

Berättaren är född på en litet torp högt uppe på Hökensås, långt bort
ifrån all åra och redlighet och det var modum som sjöng.

På nummer 20 i Skåne - Tranås

Vaggrison. Mor sjöng. Högt på en gren en Krå-åka
sim, born basen dusselades, högt på en gren en Kråka
satt. Ock: En liden pua gick till byn, för hon ville lega, två små pojkar -

Ock: Bodde Mats i fröjd och glade på en lillen
enekvist. eller så här börjar den, och den har en lite
vemodig melodi: Uppå S:t. Peders Sträde, nummer
fyve, ho-or ja vissi, bodde Mats i sorg och glade
på en lillen enekvist. / Haan var född en städ
på Fyn, livad av att gå-å i byn /

Hon sjöng många andra, born kenderna skönsta låt:
"Liden o laijjer och räljer e ja, och pågana
tyttja inte riktigt om mej,

Men lia gla e ja, o lia bra kan de va
för di e nämen inte så rolia o ka."

Samt: "Jesper liden dräng", och "Jon Blind med paraplyer".

Den senare är förstås mer som en Kråvisa
liksom rida rantevisorna.

Visa ifrån Skåne-Stråns. Lit. Olof och Omslunda.

Uti vaggan och femton stämning
så hurra vi alla uti en ring.

Så härligt är att leva så länge man är bär, det
blir väl värre, då vaggan börjar gå.

Den visan var förstas ej direkt vaggvisa.

Den sjöngs mer som underhållning; stäm-
ningskvällarna. "I mörket", som man så.

I Hurra sjöngs / jag vill kalla den en stätsvisa.

"Nu så sover han ja kor, nå du ligger han
och glor, var nu snäll, påga-bäll fallera.

Jag hörde dem på tjugo-talet.

I Hurra sjöngs också: även denna, en s. k. stätsvisa, därför att

Gung, gung gung gung aga,

Katten ville ta barnets kaga

Glade han inte var katterns vän

hade han inte fått den igen.

gung, gung gung, gung aga.

jag hörde den
i stätsvisan

Vaggreisan i Bommarörpet. Berättarens mormor var född i Liared Åstorpplän.
Man skulle ej sjunga så mycketvisor. De ha blivit
fötknippade med synd. visorna, och man skulle beflita
sig om ett allvarligare sinne. Men barnen skulle ledas
på den rätta vägen till himmelen. Föräldrarna kände
sitt ansvar, även om de direkt ej var anslutna
till de finreligiösa sekterna. Väckelsen lämnade ingen oberörd.
Mormor, som även bodde hos oss i slagan och som var
så hjärtans glad för att hon fick vara hos oss och
slapp komma på fattigstovan. Hon pratade då och då
och vaggade den lille, men hon sjöng nästan aldrig
orden till de gamla visorna, bara mynnade, och hon
sjöng vackert. Mynnade gjorde hon också, då hon
spann, spottade på fingret och smodde på, lin,
ull, och så stickade hon. Från morgon till kväll, bara på
lördagsafton och söndagarna hade hon lite vila. På dödsbädden
och läste: Vår Herre jag för Gud och hans eviga lag.
Låg hon och vatte på fingrarna och spann opp i luffen
osynliga trådar, emellan som hon rostade kaffe, skakade

fram och åter en osynlig bränna, hon var så glad i kaffe. Och hon dog, mor mor, alltså år ¹⁸⁸¹ och berättas mor hälften så gammal. 1882 i mässlingen.

Sen, ~~eller~~ isman, var det Johan, född 1870, som vaggade småbarnen, envis och tålmodig satte han hopkruppen vid fötterna på ungen i vaggan, hängde ihop sig, med benen utåt sidorna på vaggan, vaggade från morgon till kvätt middag då mor brukade byta på ungen ^{fridag} satte där på eftermiddagen med, somnade till, men spratt till och vaggade igen, för att till slut somna till igen.

På somrarna stod han vid Tranebosjön eller i åa vid Rassebofall och letade med fossa, frö, det vill säga groda på kroken med envis tålmodighet tills det blev napp. Eller munde gäddor. Tog kräftor. Tog tag i klor på grodan och flötde dem och hade som med på sprötet vid kräftfångst. Skäftorna fick bäta ut skava på fossaläret. Då lätade man så näta med sprötet oppåt och låven efter. Ett öringott var blev fullt på en liten grund och 25000 björk betalde de vid herrgård.

Faderns roll.

Ofta får jag höra, att det just är far, som
lagit barnet i knät till ex. vid åskväder: "Ho,
hör du nu, nu e han ute och kö, och där
välte han av ett redigt bräalass" ^{bräalass} "da"
knallen kom. Och då skriade ungarna.

Eller berättas, hur vår Herre går på

himlen och trycker med häppen häla,
så att det skålande skenet där ope lyser
fram. Eller enligt Johan Tolv. Harko, född 73: "riden på en get--"

Eller, de modern bänner det lilla barnet,
som kanske ej hunnit 'gå bakom', eller ej
haft vetit till det, kunde far, (även andra äldre
gubbar) säga: "Barnafes de luktar gott", eller ordagut
som skäret är: De luktar gott om barnafes. (Det
skulle vara, uttryckt med nutida ord:

mer sig.) "Det är ändå rätt med barn, även om de smutsar
födana ordstär är helt borta nu. Man sa' också:

ur säktande om barnet: "Inke lått att hålla
de man ej har i händerna!"

Enligt berättare Svensson hade fadern
fört, inte mycket med barnen att göra då
de var små. Man tillade på dem, avlöste
modern ibland och bar dem så de var
sjuka vaggade med felen ibland.

Man byter fäder på barnen, då de är
hemma från arbetet på kvällen, eller söndagar,
matar dem med vällingarna går ut och
går med dem i vagnen, hjälper andra unga
fäder och de tittar intresserat ner i vagnarna
på ungarna, ^{bäbyer} "bävisen" säger man numera,
allt medan mamman då hemma stödar
eller tar igen sejen stund.

Späd barns utstyrel 1926 i Måns lunda, Mbo härad.
9 skjorter, 9 höjor^{en av dessa har jag skickat till kulturen}, 6 st. tjäll eller mantlar av
flossad tvills. 2 st vita lister eller lindor och
fyra st ljus beige färgade. av väffelmönstrat
tyg, flossat på ena sidan. och ett dusin blöjor
av tunn flanell. traditionell lindning, men
med armarna fria. utstyrelsen kallades
svepet, och barnet svepebarn. (inte länge)
Jag frågar här? "Nej, och då, inte svep, det
var ju då de var döda - - - svaras i Skärstad.
Issteflott eller till och med stekflott användes
för- och i nödfall på tjugoålet, om barnet var
skinnöst, puder potatismjöl i tunn lapp.
Jag kanske skall skriva, att skjortorna
var mycket längre än höjorna, därför veks de
opps ibland ända till ärmhålarna, eller längre, över
höjen som inte behövde tvättas för varje gång eller
dag, nämligen. Navelbindan skulle användas omkring

en månad, var av slitet linnelakan. Vras så
stadigt man kunde. Berättaren tog en kullig knypp
som en femöring, sydde en bit linne om den
på den kulliga sidan syddes på denna en liten
bit, ^{som knyppen} sen större, och större, i flera lager

 och så trycktes den kulliga sidan mot
naveln, och binden om. Navelbinden skulle man
låta vara på och inte ömsa så ofta, men det var
man ofta tvungen till att göra, dels av nyfikenhet,
se hur det lättes, dels brukar bindan glida.

Bräck fick barnen av att skraka för mycket.

De skulle inte skratta (sedermera) för mycket, för då
blev de 'stans'.

Det hände för, att man bar barnet till dopet på
eller i en dyna. Det är gamla mor Leo i från St. Olof
som talat om det. Hon är död och var född på 1860-talet.

Och det var så kallt i kyrkorna och det hade varit på
vintern. Och vid dopet, på vägen eller i kyrkan fick

Barnet en sudd med socker att suga på.

Var: en flötad sockertit, kramad så att den massade barnet, inbunden i ren lapp, eller lite mjölk och vatten, om det spräda barnet ej blev mätt av bröstet.

Om barnet var sjukt, och ej vaggning hjälpte, lades det till bröstet. Var bröstet förkylda blivit kalla, fick barnet out i magen och blev skinnlös. En fem gånger ungefär om dygnet fick ett friskt barn mat - när det vaknade och själv ville. Men glädje överfördes på barnet genom di. amningen avslutades vid ettårs tiden gradvis till slut bara ett målt på kvällen. Skorpvälling mosat potatis, välling och gröt. Vid tandsprickningen fick barnet ofta en hård, grov brödstalk. uppassad till barnets händer. Det var både bra för att den mättade och rysselsalle barnet och symnerligen bra för tand-sprickningen som var en svår tid. En rökad fläsk-sväl med cirka två cm. Fläsk på gjorde samma nytta. något sält ansågs bra
det var även bra att tillgodose sugbegäret som är stort vid avvänjningen.

Barnet lyftes upp försiktigt, grepps upp vid armarna (sen under dem) pressades, att ej huvudet föll bakåt. Tidigt på morgonen vid sex - sju mån ålder kunde man om barnet var torrt hålla fram det, en hand under barnets knän och med ryggen lutande mot sig, så att barnet kom i sittande ställning. Man fick stå i böjd ställning, och man sa, 'ssis', och sa uppmuntrande ord, lärde barnet höra klingandet i kärlet. Symmetri de äldre kvinnorna var skickliga att låta barn det. Då de själva var trötta av att hålla barnet, ansågs barnet också för trött i den svaga ryggen. Redan vid nio mån, kunde barnet krypa fram till matkärlet, som brukade stå lågt åt höger. Barnet vaggades mycket. Så snart barnet ville resa sig lyftes det ner på golvet. på en filt eller schal. Man höll barnet under armarna, med ryggen mot sig och lärdes flytta benen. Man ställde det upp mot väggen och säll sig ett par steg ifrån, med armarna framstreckta och lockade. Vid ettårsåldern skulle det helst kunna gå lite "ha släppt."

I Örteneid skulle gudmodern ge till vaxinationen,
gudmorsklänning. Skorna skulle någon annan
fadder ge.

I Skåne - Tranås skulle gudmors gåvor ges, inte
till dopet, utan vid kyrketagningen, då det även
var lite festligt för fadderna, gudmodern var med
kyrketagningsskrinnan i kyrkan. men det har jag väl
berättat förut. (Berättare Ines Leo) Vid kyrka lades en scharlett på sned över
den höga vaggavägen och över barnets huvud, så att det fick 'meselvarme'.
Barnet togs knappast ut något om vintern, om det var föt på
höst, men då solen började skina, tog man barnet på armen
en tjockare mössa och scharl om och höll det en liten stund
ute. även vaggan kunde man lyfta ut och stoppa väl
om barnet. Då det började kunna sitta, satte man en kudde
bak ryggen och lade en framför i vaggan som stöd.
De som hava kunde hade köpt trillewagn, eller grima wagn
på marknad, satte eller lade barnet i denna och det fick
följa med på ångar och vagnar, bjer, så man rättare,
i denna trakt i östra Skåne. Eller har dem och satte dem på en filt.

Så sant jag heter Doktor Hjort
så hade Kärriinga bott för fort. —

Vem som kommit igång med hamsan vet
ej berättarna. Kanste vid någon lokal fest.

Det som står här ovan, hoppa över det, annars handlar det
om doktor Hjorthorn, och det kan jag berätta en annan gång.

På ett av fotografierna är en av ^{omkring 1869} Knut Gummessons kista, där dopklämning
m.m. förvarades. För en hundra år sen, hade Knut noggar också i den.

Och en gång då, när Knut och Ingar, hustru, var på 'Lerbjer'
(Åkern) och arbetade bröt sig en tjur in i kistehuset. Knut hade dock
sett någon smygga vid gårdshuset. De skyndade hem, grep mynnings-
laddaren och överrumplade tjuren som stod luddad över
kistan. Ingar var så stark, att hon höll fast den
slackars tjuren, medan Knut sprang till byn
efter fjärdingsman och folk. Den fick tjuren
springa mellan hästarna till Ystad. Och Knut
lät smida rådana här galler för fönstren till kistehuset.

Det då, att springa mellan hästarna, har jag funderat över. Kan det
vara sant eller för att skrämma oss? ²

se B-arkivet

ACC. N:R M. 16133:64.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

tillig
Jug 97

Kristningapåsen, i pån Landbrukare Bron Jansson Edeskrana.

Yttertygget är av linne, eller möjligen nätteldeck,
med röd botten. inre rent röd utan med något lite
brunt i. Vita blommor och blad. fördrad med grov-
värd linne. hopsydd med grov linnetråd.

Vit, gles krage och kant nertill, som är broderad
med kedjestyngs ^{konturer} liknande, av blad och slingor. Inre tyll.
på Framsidan är festsatt liknande spets tyg. Gröna
band med lila kanter vid sidan ^{mönstret} av sidan, och
röda sidan band i mitten. Över det hela
band i rutor, av guldtråd. Pärlkransar i lila
och bärnstensgult. Omväxlande ljusblå och gröna
rosetter. Vid halsen en kokard av folv silver.
tråds rundlar kantade med ljusblått siden band.
ring av nitton blåsfärgade pärlor. 165 cm
65 cm lång och 26 cm bred, /utan den nedhäng-
ande spetsen, vilken troligen är av tarlatan.

3/12-63.

Pojkmössan är av klart, blått blankt siden.

Den är sydd av sex delar, som en pojkmössa skall vara. Kantad med röda sidenband, ~~med~~ broder^x och stjärnor av silvertråd prydes kullen, och framtill knypplad spets.

Mössan är fordrad med ganska grovt, randigt bomulls eller möjligen linnetyg.

x Varje örm är kantad med silvertråd.

Flickmössan är sydd med rak bit i från nacken till pannan och infällda bitar vid sidorna som en hättå eller 'kråka'.

Av 'chockrosa' blankt siden, fordrad med finvävt vitt linnetyg. Röd kantad, gröna knyttband.

Gröna och vita rosetter, silverbroderier och knypplad linne spets.

Mössorna ^{är} mycket små.

Till Aron Janssons kom doppsåsen ifrån A. J. s
farfaders hem i 'Rya' (Ryd) i Ölmstad. Den bonden,
han hade en hior eller så, var nämndeman och
hade den höga sysslan att vara kyrkovård.
På gården hade han brännvinsbränneri och han tog
en gång julagriren för brännvinsgäld (lista 107.) för
en soldat eller bäckstusittare. /Aron Jansson f. 1876/

Vem som sytt klänningen och mössorna kan man med
säkerhet ej nu säga, men ofta sydde prästänkor
i prästgårdarna sådana fina saker och bönder, som
hade råd köpte dessa. (ber. aron Janssons efterl. hustru)

För att åfuga till farfadern i Ölmstad, han hade
Skrike-Lasse, egentligen Skrive-Lasse, men folksku-
morn ändrade namnet, att gå en stamtaula eller
släktbåd över släkten. Den finns nu hos son-son-
son-sonen i Skp. Ölmstad kyrkböcker har brunnit upp,
så det var en framsynt gärning. Jansson i Rya gick
klädd i gula skinnbyxor. Dessa har (är?)

blivit bevarade intill ganska sen tid, men
son-son-dottern skändes så väldigt för att
någon i släkten haft ett så simpelt och
stidsenligt gillag, hon ville ej sälja eller skänka
bort dem till hembygdsfärdar, eller till Hagnessons
i Ryd privata museum. De är nog förstörda nu.

Då de tog på sig skinnbyxorna, blötte de
dem i vatten, vred ur dem, sen var de så
mjuka att de kunde tagas på, och de
formade sig efter låren och torkade på kroppen.

(ber. fru Jansson, Edsboarna) Gamle Jansson i Ryd var
dock ej den sista i Almstad, som bar skinnbyxor.
^{levde i Ryd.}

Det var skollärare Blomdals far. Han var mycket
gammal då ber. Lvanberg var liten pojke, men gick i
kyrkan varje söndag, stödd på sin käpp och han
ensam bland alla, hade gula byxor och vitgula
knästrumpor med band vid knäna.

Sonen Blomdal (namnet troligen laget) var småskollärare.

i sextio - sjuttio års åldern då Swanberg gick i skolan. Skolungarna hade knyten med mat, eller flickorna hade konger. Dessa sättes på golvet. Blomdal brukade titta i flickornas knyter, särskilt ^{derna} från de mer välsituerade gårdarna och sa: "Ja inte mammor (mor) att jag skulle ha lite mat ^{me}!" Under lektionerna satte han och band nät åt fiskarna vid Vättern. Då barnen stimmade, röt han: "Tyst, griser, annars släpper jag in roa."

Han var dock ej elak mot barnen, som många andra lärare vid denna tid kunde vara. Beträffande ögnandet i matten knyten, där det ofta låg en bit extra till honom, var det så, att han måste gå den långa vägen till Ingeruds skola ifrån Ryd-byn nere vid Vättern på måndags morgonen, sen stanna i skolhuset och leva på tur skaffning hemifrån, till lördagen, då han blev fri att komma hem, vila och hämta mer skaffning, och "frättas med koringa".

ACC. N:R M. 16133:69

Imma myst. om barnskötsel nämnde
jag nikt som kunde. en vänlig berättelse här
bekräftar detta. De gamla talade om
det i hennes barndom i Norra Gräna
på ett litet lantbruk eller torp där hon
var född och pulvret kallades där
för piterut. De gamla gummanne ansåg
det pulvret för mycket bättre än grokatis
mjölet, som dock var så lättvindligt att
ta till.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Suf 98

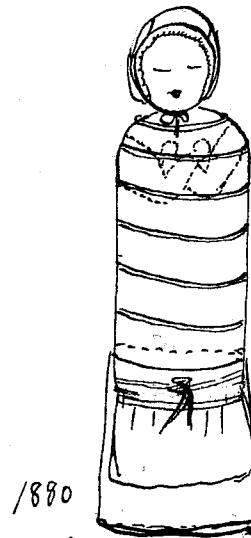
tuån

13/6-63

M. 16133:70.

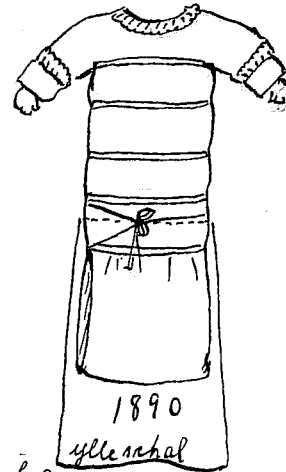
Inl. av Anna Forsberg Fluckner
år 1963

FOLKLIVSARKIVET
LUND

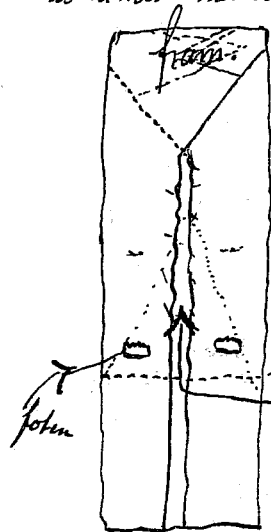
1880

yllschal sitta varmt
av linden håller den fast.

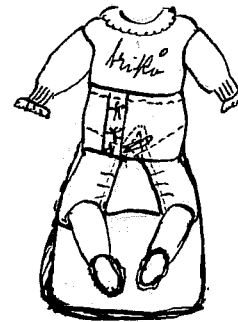
1890

yllschal
viks bakåt
den får heller
inte strama
över fötterna.

foten

blöjan viks upp
stoppas in mellan
benen så att liksom
byxor bildas med ordentligt
med plats för foten

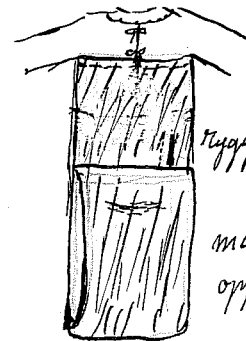

1930

med eller utan
mantel.

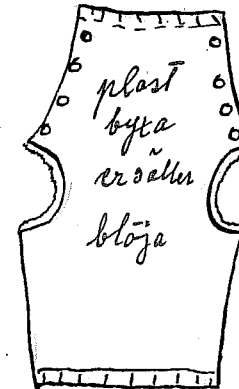

bärklän
ning
1930

ryggan

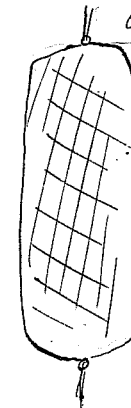
mantel
öppnades

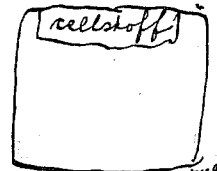
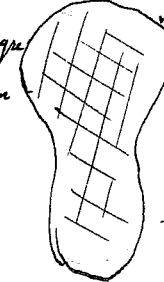
plast
byxa
ersätter
blöja

tjugotalets
modell
babybyxa
har
uppsett
plast på 1940
talet.

blöjan ersätts med cellstoff

att ha lite
längre
fram

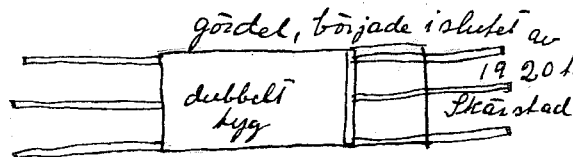
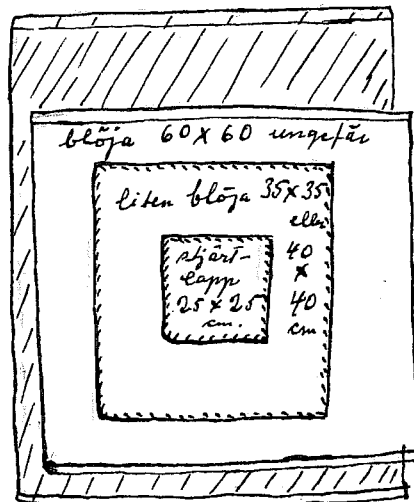
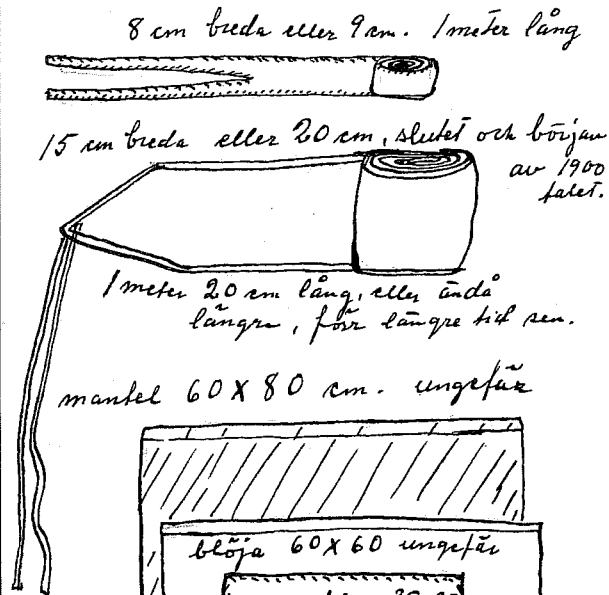

cellstoff
plastbyxor
att ha
den första
tiden
över cellstoffet

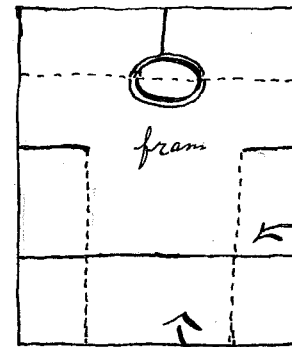
1960 cellstoff även
som binda och formgiven
babybinda. blöjan är
helt borta

M.16133: 71.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

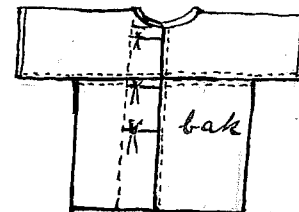

enkelt ligg

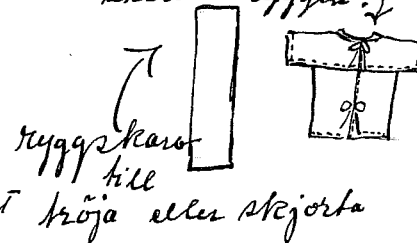

Tröja. den längre till skjortan

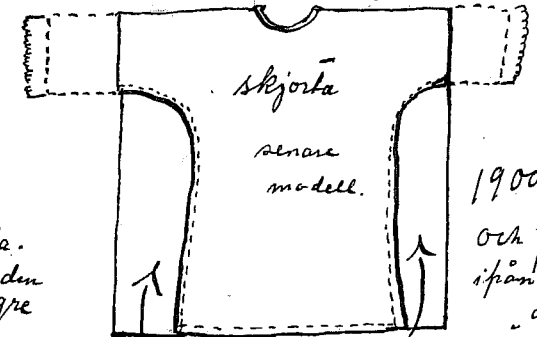
modellen anänd till inprä celtlets början.

användes även utan skär i ryggen

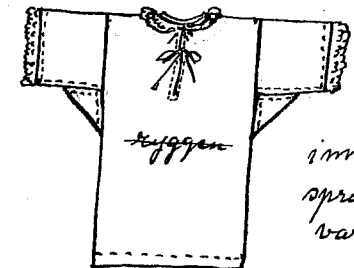

dubbelt ligg

1900 talet och framåt ifrån för käng och överallt.

skär användes till för längning av ärmen.

innan 1900 talet sprunget skulle vara fram.

skjorta, äldre modell Skinn - Frans bör vara bredare än teckningen visar.

Inl. av Anna Ivanberg, Hultsvärna s. 1963

M. 16133: 72.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

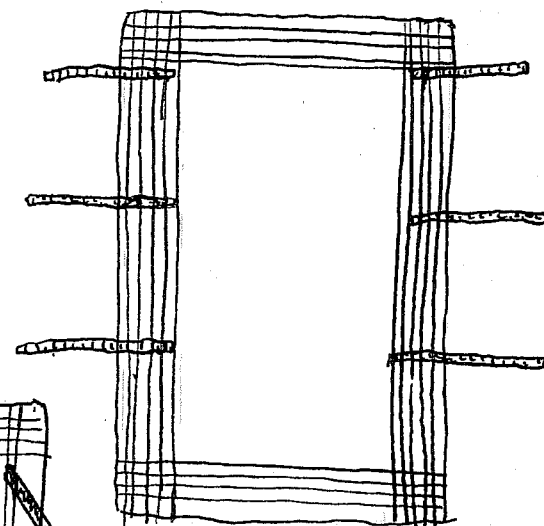
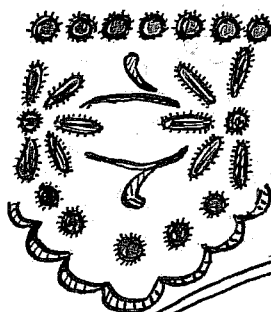
ifrån Frimaryd.

1914

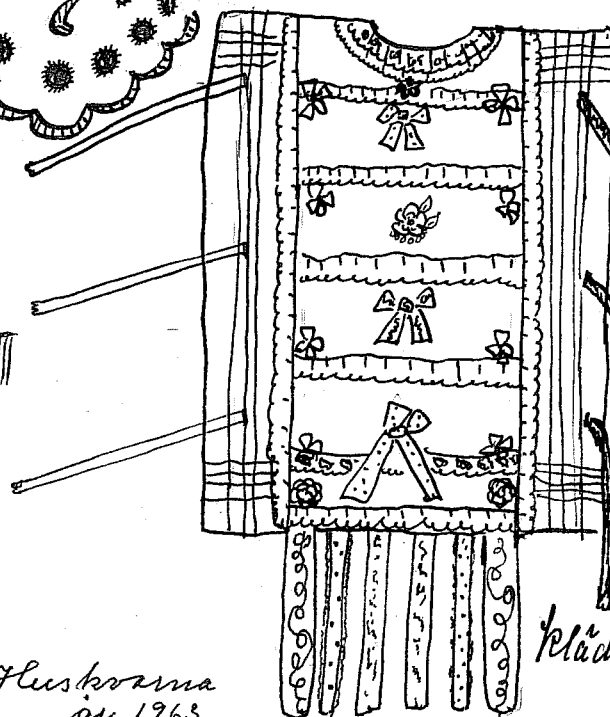
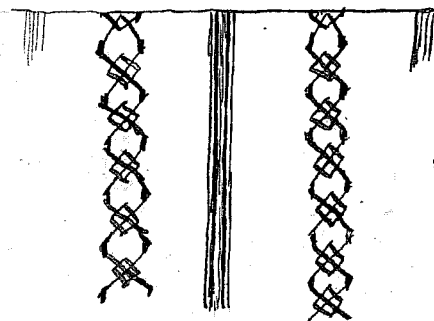

armen
vites
öpp

det ljusblå bandet
till krommet
vid senare an-
vändning.

Dopklänning
Seriöst av linne
med band. Ölmstad
rekonstruktion efter
berättelser.
av a. Andersson
Råby Skärstad

Klädnad ifrån Råby gästgivargård
Skärstad.

Tygl. av Anna Ivanberg, Helsingborg
år 1963

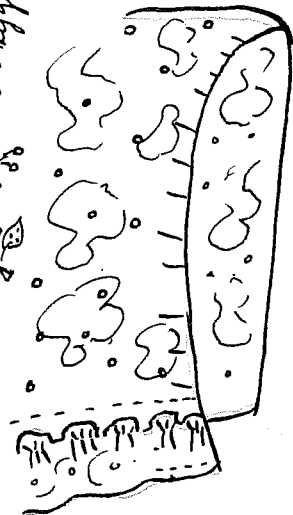
M. 16133: 73.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

dopklänning
ifrån № 20 Sk.-Tranås

mönster spått
över bygd

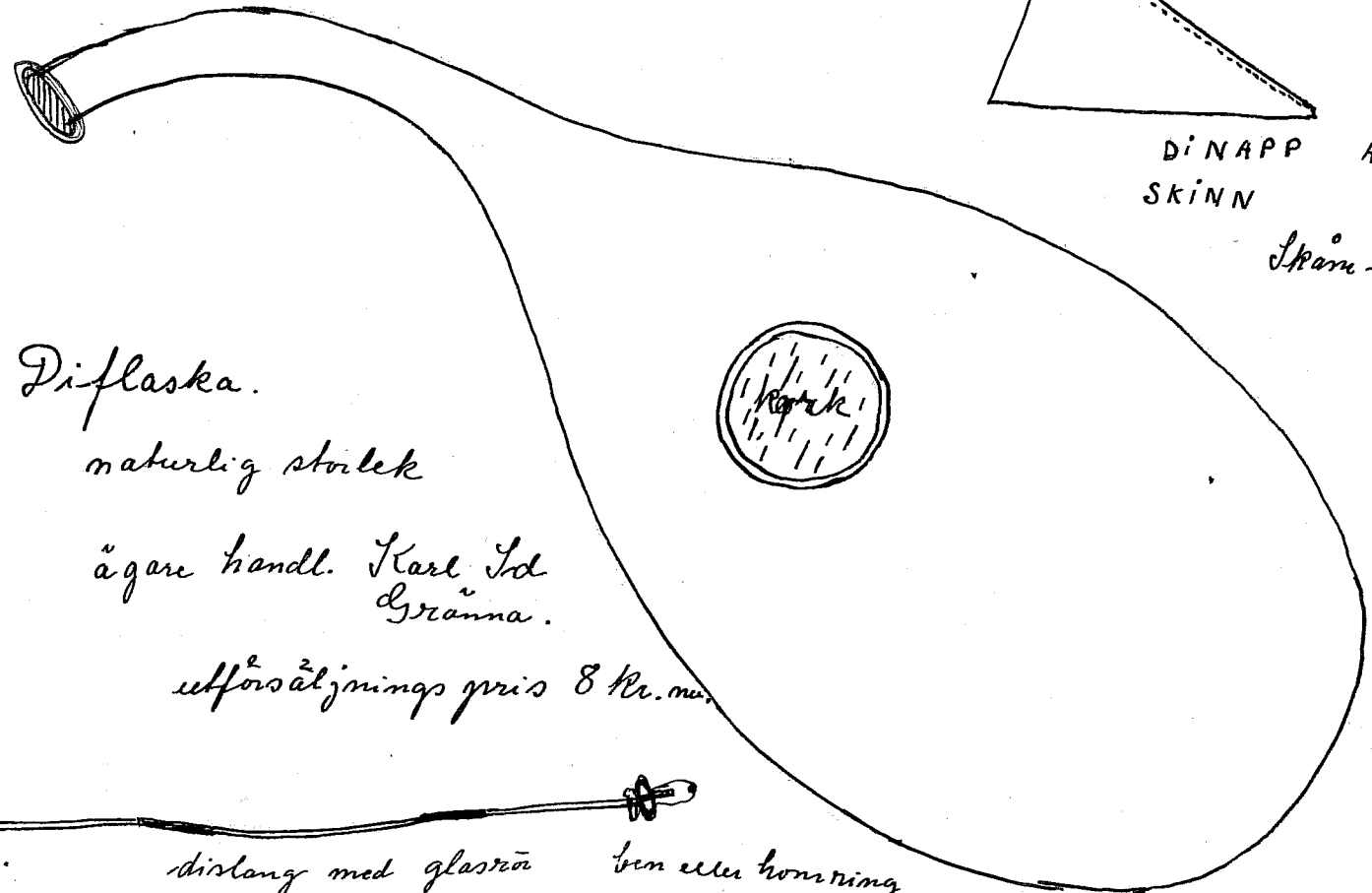

spädbarnsmössa ifrån nummer
20 i Skåne-Tranås,
av tygskä domestic
i skärt och vitt, med
blå mönster, användes
för en sexhio - sjuttio år
fordrad. vanlig modell.
ägare, Fru Hanna Knutson.
Sk.-Tranås

Inl. av Anna Franberg, Hestkrasna år 1963

M. 16133: 74.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

Diflaska.

naturlig storlek

ägare handl. Karl Ld
Gränna.

utförsäljnings pris 8 Kr. m.

gummi

distans med glasrör

ben eller hornring

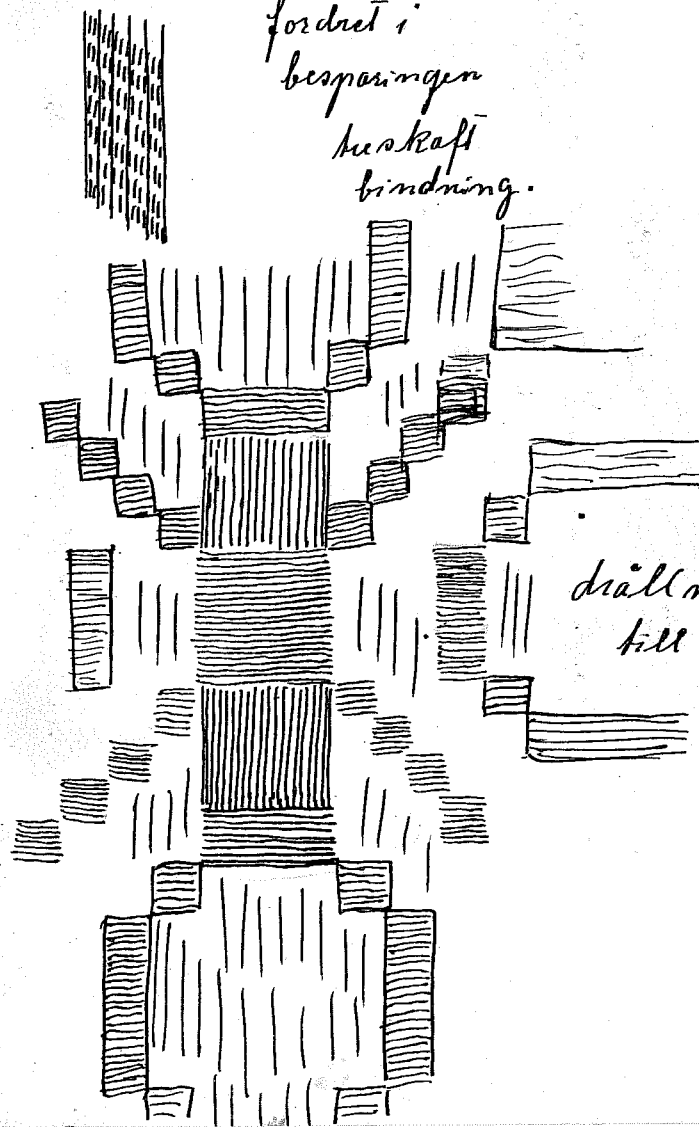
1880 - 1890 talet

Int. av Anna Lönberg, Hultsvärd
år 1963

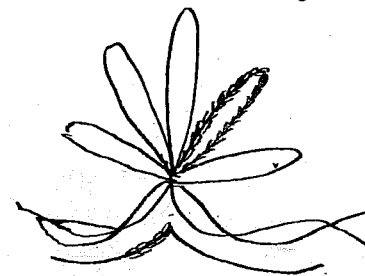
M. 16133: 75.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

fördret i
besparingen
hustkraft
bindning.

Detalj av broderiet på spetsen

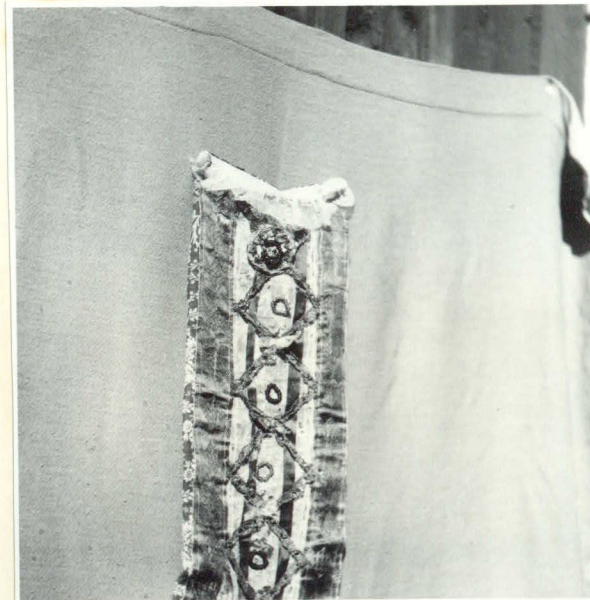
Kristninga påsen
ifrån Edeskröna.
Skärstad.

drällmönstret
till nederdelen
av fördret.

Inl. av Anna Franberg, Hultkröna
år 1963

M. 16133: 76.

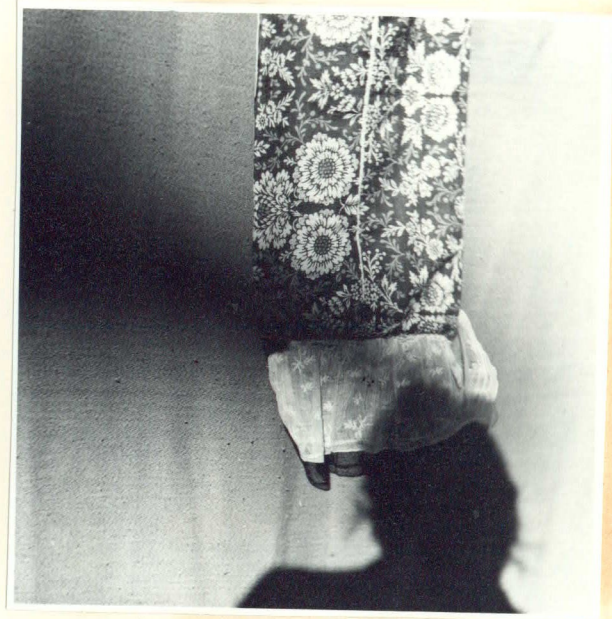
se kus.
3/12-63

Ind. av Anna Ivanberg Hestvarna si 1963

M. 16133: 77.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

M. 16133: 78.

FOLKLIVSARKIVET
LUND

Inl. av Anna Jonberg, Hustrarna år 1963